

революціями, залежить майбутнє українського світу. У цьому не тільки історичне значення, але й актуальність думок Михайла Драгоманова, чий інтелектуальний авторитет примушує нас вкотре повертатися до його теоретичної спадщини. «Багато з того, що він говорив, залишилося і до наших днів повним глибокого значення і не втратило своєї ваги. Багато з того, що Драгоманов написав з українського питання тепер бібліографічна рідкість, і потреба перевидати ці твори... є справді пекуча» [3, с. 299–304]. Так про цей твір писав в 1913 р. С. Петлюра. З того часу минуло більше ста років, а його слова так само, як і тоді, прагнуть бути почутими.

Список використаних джерел

1. Драгоманів М. Чудацькі думки про українську національну справу / М. Драгоманів; Партія укр. соціалістів–революціонерів. – [Б.м.]: Наклад і друк парт. друк., 1915. – 121 с.
2. Білінський В. Б. Москва ординська (XIII–XVI століття). Історичне дослідження / В. Б. Білінський. – Київ: А–БА–БА–ГА–ЛА–МА–ГА, 2015. – 654 с.
3. Петлюра С. Драгоманов об українском вопросе / С. Петлюра // Голос минулого. – 1913. – №9. – С.299–304.

References

1. Dragomaniv M. Chudac'ki dumky pro ukrai'ns'ku nacional'nu spravu / M. Dragomaniv; Partija ukr. socialistiv–revoljucioneriv. – [B.m.]: Naklad i druk part. druk., 1915. – 121 s.
2. Bilins'kyj V. B. Moskva ordyn's'ka (XIII–XVI stolittja). Istorychne doslidzhennja / V. B. Bilins'kyj. – Kyi'v: A–BA–BA–GA–LA–MA–GA, 2015. – 654 s.
3. Petljura S. Dragomanov ob ukrainском voprose / S. Petljura // Golos minuvshogo. – 1913. – №9. – S.299–304.

Slotiuk P. V., candidate of historical sciences, Associate Professor of Vinnytsya National Agrarian University (Ukraine, Vinnytsya), slotuk@bigmir.net

A vision of the future in the context of the problem of «national centralism» by M. Dragomanov

Disclosed M. Dragomanov views on the problem of forming Ukrainian national outlook and their relevance to the current stage of the creation of Ukrainian statehood.

Keywords: national identity, religion, centralism, Muscovy, state, freedom, national affairs.

* * *

УДК 303.094.4+159.923.2](161.2)(4)

Шевчук Л. В.,

студентка–магістр Факультету історичної освіти,
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ),
lilia.shevchk17@gmail.com

Європейська ідентичність України: геополітичний, історичний та ідеологічний аспекти

Розкрито сутність європейської ідентичності українського народу. Закцентована важливість поглибленого дослідження через зріз історичних, геополітичних обставин, наголошено на сприйнятті власної національної ідентичності, як правильного шляху до європейської приналежності. Доведено актуальність європейської ідеї для українського народу, яка полягає в тому, що формування європейської ідентичності сприятиме національній єдності, що в свою чергу допоможе відновити національну свідомість українців.

Ключові слова: ідентичність, геополітика, приналежність, європейська ідентичність, національна ідентичність, європейська інтеграція, геополітичне становище, історичний контекст, національна єдність, національна свідомість.

На національному рівні ідентичність – це історично сформована система ознак, які вирізняють окрему спільноту, народ, його культуру з–поміж інших подібних етнологічних структур.

Станом на сьогоднішній день вартують уваги питання, які часто викликають дискусії всередині наукових та публіцистичних праць, які прямо чи опосередковано стосуються поняття ідентичності, приналежності українців до європейської спільноти. Звичайно, основною причиною такого спалаху уваги є шлях українства до Європейського союзу. Взагалі, пошук народом свого коріння є звичним феноменом, більше того – є генетичним бажанням знайти шлях, по якому слідував власний народ до сучасного стану речей в країні (політичного становища, рівня демократії, соціально–економічної ситуації, демографічних показників тощо).

Метою статті є визначення основних аспектів європейської ідентичності українського народу у історичному та геополітичному контексті; доведення історичної приналежності України до європейського суспільства; з'ясування важливості усвідомлення національної ідентичності на шляху до європейської.

Головними завданнями даного дослідження є здійснення ретроспективного аналізу історичного минулого України, як аргументованого доведення того, що український народ має глибоке європейське коріння та заслуговує на визначне місце у загальноєвропейських процесах минулого та сучасності; проаналізувати історіографічну базу дослідження питання українства в європейському суспільстві; визначити основні поняття європейської ідентичності; охарактеризувати основні питання європейської ідентичності українського народу та національної ідеї в даному контексті.

Інтерес науковців все більше концентрується на питаннях визначення реального українського місця на європейській геополітичній арені. Станом на сьогоднішній день у публіцистичній та науковій літературі шириться достатньо інформації з проблеми «європейської належності України», але немає ґрунтовного доведення давнього перебування українців як важливої артерії у європейському геополітичному кровообігу.

В сучасних наукових просторах можна знайти узагальнюючі праці відомих дослідників, які в контексті питань розбудови української державності, торкаються деяких аспектів європейської інтеграції України. Сюди можна віднести дослідження Ігоря Тодорова, Анатолія Гальчинського, Леоніда Губерського, Богдана Губського, Петра Толочко, Валентина Крисаченка, Василя Кременя, Володимира Литвина, Сергія Удовика, Валерія Чалого, Юрія Щербака та інших. Дослідження, які в загальному вигляді торкаються питань зовнішньої політики, також мають у собі факти, які частково доводять важливість українців на європейському просторі (автори підручників – Федір Турченко, Ольга Малій, Станіслав Кульчицький).

У працях Миколи Костомарова, Михайла Драгоманова, Михайла Грушевського, Степана Рудницького, Миколи Міхновського, В'ячеслава Липинського, Юрія Липи, Сергія Єфремова також прослідковується пошук коренів даної теми.

Не забувають про нас і західні дослідники геополітики, європейські політики і науковці. В своїх

працях згадують про наше перебування в Європі Іммануїла Валерстайна, Гелфорд Джон Макіндера, Альфреда Тейера Мехена, Ніколаса Спайкмен та ін. До сучасних дослідників відносимо Збігнева Бжезинського, Френсіса Фукуяму, Самуеля Хантінгтона.

Україна в сучасному постінформаційному суспільстві є відносно молодим суб'єктом політичних та економічних відносин у європейському світі. Вона займає проміжне положення на європейській карті, що зумовлює широке різноманіття природи – три найбільших природних зони: лісову, степову та лісостепову. Звичайно, що різні способи життя нашою спонукають населення до взаємообміну. Такий контакт прослідковується ще з часів трипільської землеробської культури і діяльності степових кочівників. Відомо, що найкраще взаємообмін відбувався на стикові найбільших природних зон. Річка Дніпро відігравала важливу роль у формуванні територіальних структур України. Одним з домінуючих аспектів є територіальний вихід до моря, як важливої причини багатьох загарбницьких кампаній інших державних утворень. Адже саме таке бажане морське узбережжя завжди приваблювало міцні держави, що є, поза всяких сумнівів, важливим у здійсненні торгівельної діяльності, а отже – процвітання економічного становища.

Тому, можна впевнено говорити про те, що з давніх часів українські землі були частиною європейської цивілізації й складала цілісне поняття міжнародних відносин на етапі їх зародження.

З кінця I тис. н.е. Давньоруська держава з центром у Києві не перебувала в ізоляції від інших народів. Головним рушієм до розвитку торгівельних шляхів було географічне положення Києва, адже це був стик лісу та степу, й саме цей чинник дав поштовх до формування міста як стратегічно важливого центру торгівлі. Відомий торгівельний зв'язок «з варяг у греки» проходив по території Київської Русі й перетинався з Великим Шовковим шляхом [1, с. 60–68].

За період свого існування при відносній стабільній ситуації Київська Русь стала учасником міжнародного життя в середньовічній Європі. З IX по XIII ст. вона привнесла свій переважаючий внесок у прискорення політичного, економічного та культурного прогресу східних слов'ян. За часів Ярослава Мудрого Русь стає по-справжньому європейською державою, адже основний вектор політики був спрямований не на схід, що було традиційним на той час, а на ту частину світу, яку сьогодні ми називаємо «Європа». Після поганих для зовнішньої політики часів міжусобних війн, часів боротьби з монголо-татарською навалюю, Русь відновлює свої сили у вигляді Галицько-Волинської держави. На цьому історичному етапі відбулося затвердження української державності зі збереженням зовнішньополітичних європейських зв'язків. Саме Галицько-Волинська держава стало доленосною для збереження культурної і політичної ідентичності українського народу, не відходячи від європейських зразків на перевагу тодішній тенденції до наслідування монголо-татарських завоювальників з їхніми авторитарними традиціями.

Не зважаючи на втрату своєї держави майже на три століття аж до часів Б. Хмельницького, духовна складова творення нації була збережена, і саме це послужило вагомим рушієм до відновлення європейської ідентичності українського народу. За часів панування

Речі Посполитої українська держава не поринула у наслідування, а черпала у Європи провідні тенденції культури. Українська тогочасна еліта привозила на батьківщину знання про провідні течії в культурі Європи – Гуманізм та Реформацію, що не могло не вплинути на національно-культурний розвиток українців. Навчання українських студентів в Європі в часи панування Речі Посполитої змінювало світобачення й погляди на культурні речі. З XVI ст. новостворена козацька консорція стає провідною силою українського населення, на яку починає зважати та з яким починає рахуватися польський та литовський уряди, розуміючи серйозність нового утворення на міжнародній арені.

Відомо, що значну роль відіграв і територіальний фактор, адже Великий Кордон (територія, яка відділяла християнський світ від мусульманського) пролягав саме через українські землі (разом з угорськими, хорватськими і молдовськими). Європа покладала багато зусиль, аби вберегти ці землі від мусульманського впливу. Очевидним впливає факт про тривалий вплив європейськості в даних регіонах. Саме боротьба з турецько-татарськими завойовниками була надзвичайно гострою проблемою для європейського світу кінця XVI – початку XVII ст., головною причиною чого було бажання стримання османської експансії на захід.

На зламі XIX–XX ст. українське питання постає в планах багатьох країн, як одне з основних в міжнародних відносинах. В баченні Центральних держав (Німеччини й Австро-Угорщини) Україна поставала як важливий чинник розвалу Російської імперії. З появою УНР відбувається розквіт національного фактору української нації з можливістю чіткого розуміння своєї власної ідентичності. Участь у Берестейській мирній конференції означувала той факт, що українська держава стає повноправним суб'єктом міжнародних відносин.

Поява Радянської України означала той, факт що більшовицька влада все-таки визнавала реальне існування українського народу. УРСР мала право на зовнішньополітичну активність, яку вона використала для укладання міжнародних договорів з країнами, які її визнавали. Станом на 1984 р. УРСР стала членом 15 спеціалізованих установ ООН.

Отже, курс української зовнішньої політики на європейську інтеграцію є історично виваженим кроком, що обумовлюється ґрунтовним відношенням українського населення до європейського світу, тісними, хоч і не завжди вдалимими й легкими, зв'язками з іншими європейськими державами.

У ході XV Саміту Україна–ЄС (Київ, 19.12.2011 р.) звучало: «Україна як європейська країна з європейською ідентичністю поділяє спільну історію та спільні цінності з країнами Європейського Союзу» [4].

Розмірковуючи над європейською ідентичністю, варто говорити про головні цінності та призначення самої Європи. За своєю суттю всі європейські доктрини несуть рушій до розвитку демократії, раціональності, дотриманні прав людини на всіх рівнях. Процес європеїзації ніде не відбувався стихійно та швидко. Це тривала та клопітка робота у політичній, правовій, економічній та культурній сферах, що вимагає послідовних та розміркованих кроків у своєму застосуванні.

Сучасне українське суспільство відносно мінливе за своєю суттю. Загалом людям властиве розмірковування

над загальнодержавними проблемами, але основною проблемою є те, що люди часто не в змозі самостійно об'єктивно оцінювати ситуацію й вдаються до орієнтації на неправильні думки та переконання. Сьогодні це стосується проблеми ідентифікації себе, свого народу в світі. Переважна частина зрілого українського населення не бачить себе частиною європейського суспільства. Можливо, це зумовлено їхнім внутрішнім скептицизмом стосовно влади, яка не правильно здійснює політику щодо входження України в європейський простір, яку вважають недостойною для сприймання. Краща ситуація прослідковується серед молодого українського населення, які вже є «дітьми незалежності» й не розуміють наявної проблеми, а саме: чому Україна повинна домагатися свого існування в Європі, якщо ми і так є її частиною? Молодь сприймає наш шлях до європейськості як звичний порядок речей, що відбувається поступово.

Молоді країни на чолі з правлячою владою в першу чергу повинні формувати власну національну ідентичність. Головним завданням є повне розуміння людиною свого власного місця в світі, вміння правильно проаналізувати історичні передумови до формування національної держави, безпеліційно ідентифікувати себе з тим народом, частиною якого вона є, виробити надзвичайно високу пошану до своєї культури, звичаїв та традицій. Лише при обставинах реального існування в суспільстві вищезазначених умов можна говорити про чітке та правильне входження до ширших міждержавних утворень, таких як Європейський Союз. Це дасть змогу не згубити себе у мінливому європейському просторі й існувати там як цілісна структура з власною чіткою позицією на геополітичній арені.

Національна ідея є важливим чинником політичного життя будь-якої країни. Головним аргументом до цього твердження є те, що саме вона може проявляти себе як духовний склад народу, що сформувався за допомогою і під впливом власних традицій та культури. Зростання важливості ролі національної ідеї пов'язано з розширенням демократії.

Формування національної ідентичності повинне починатися з чіткого розуміння національної ідеї («душі нації»). Саме національна ідея здатна відтворити глибину національної свідомості, шлях мислення народу, можливість рухатися за покликом національних інтересів. Пригнічує той факт, що наразі український національний імідж формується на основі жертвовності та «тяжкої долі» українського народу, популяризації трагедії українців. Влада намагається транслювати це як безпрограшний варіант для допомоги ззовні. Це не лише в деякій мірі деформує власну історію, а ще й висвітлює в найкращому образі на міжнародній інформаційній арені.

Отже, проаналізувавши ситуацію, яка склалася у ході ідентифікації себе українцями, можна зробити висновок, що жителі нашої країни вже стали на шлях до ключових європейських соціальних та громадянських критеріїв. Значною проблемою залишається порушення на сьогоднішній день територіальної цілісності України, різниця у геополітичних векторах на регіональному рівні. Це призводить до роз'єднання у спільності думки, неможливості консолідації сил.

Шукаючи панацею у вигляді об'єднаного чинника, українському народу варто звернути увагу

саме на національну ідентичність як фактор розвитку правильного громадянського суспільства на шляху до європейського простору. Часто, «граючись» з прагненням ототожнити себе з європейським світом, можна втратити національне коріння, позбутися власної національної ідентичності. Тому важливо наголосити на тому факті, що європейська ідентичність може лише допомогти досягнути основної стратегічної мети будь-якого демократичного суспільства, у тому числі українського, – формуванню національної єдності, української національної свідомості.

Список використаних джерел

1. Гальчинський А. С. Україна – на перехресті геополітичних інтересів / А. С. Гальчинський. – К.: Знання України, 2002.
2. Європейський вибір України: минуле та перспективи: матеріали учасників обласних педагогічних читань / Упоряд. О. В. Волос, Л. П. Панкова. – Миколаїв: ОІППО, 2015. – 113 с.
3. Саміт Україна – ЄС Київ, 19 грудня 2011 року, П'ятнадцятий Саміт Україна–ЄС Спільна заява для преси [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/3474>.
4. Україна на перехресті геополітичних інтересів: актуальні аспекти проблеми [Текст]: зб. наук. пр. за матеріалами міжнар. наук. конф. (м. Ужгород, 5–6 грудня 2006 року) / Закарпат. держ. ун-т, Навч.–наук. ін-т філософії та євроінтеграц. дослідж.; редкол.: І. В. Арт'омов (відп. ред.) [та ін.]. – Ужгород: Ліра, 2007. – 344 с. – Режим доступу: <http://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/3702>
5. The EU's relations with Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/comm/external_relations/kraine/intro/htm#Sectoral.

References

1. Gal'chyns'kyj A. S. Ukrai'na – na perehrestі geopolitychnyh interesiv / A. S. Gal'chyns'kyj. – K.: Znannja Ukrai'ny, 2002.
2. Jevropejs'kyj vybir Ukrai'ny: mynule ta perspektvy: materialy uchashnykiv oblasnyh pedagogichnyh chytan' / Uporjad. O. V. Volos, L. P. Pankova. – Mykolai'v: OIPPO, 2015. – 113 s.
3. Samit Ukrai'na – JeS Kyi'v, 19 grudnja 2011 roku, P'jatnadcjatyj Samit Ukrai'na–JeS Spil'na zjavava dlja presy [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/3474>.
4. Ukrai'na na perehrestі geopolitychnyh interesiv: aktual'ni aspekty problemy [Tekst]: zb. nauk. pr. za materialamy mizhnar. nauk. konf. (m. Uzhgorod, 5–6 grudnja 2006 roku) / Zakarpat. derzh. un–t, Navch.–nauc. in–t filosofii' ta jevrointegrac. doslidzh.; redkol.: I. V. Art'omov (vidp. red.) [ta in.]. – Uzhgorod: Lira, 2007. – 344 s. – Rezhym dostupu: <http://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/3702>
5. The EU's relations with Ukraine [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://ec.europa.eu/comm/external_relations/kraine/intro/htm#Sectoral.

Shevchuk L. V., master's degree of department of history science, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), lilia.shevchuk17@gmail.com

European identity of Ukraine: geopolitical, historical and ideological aspects

This article reveals the idea of the European identity of the Ukrainian people. The importance of in-depth research is emphasized through a cut of history and geopolitics. It is emphasized on the understanding of national identity as the right path to European affiliation. The urgency of the European idea for the Ukrainian people is proved, that the formation of the European identity will promote national unity, which in turn will help to restore the national consciousness of Ukrainians.

Keywords: *identity, geopolitics, affiliation, European identity, national identity, European integration, geopolitical position, historical context, national unity, national consciousness.*

* * *